

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE POLICE OFFICERS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING

Стаття присвячена проблемі розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських у процесі їх іншомовної підготовки. У результаті теоретичного аналізу досліджуваної проблеми окреслено важливість розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських у процесі їх іншомовної підготовки в ЗВО. Подолання мовного бар'єру є важливим завданням розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських у процесі іншомовної підготовки. Процес вивчення іноземної мови має бути спрямований на оволодіння насамперед навичками усного мовлення іноземною мовою, які можна застосовувати в найбільш типових ситуаціях професійного спілкування. Організація процесу навчання іноземної мови майбутніх поліцейських має враховувати власний пізнавальний досвід, мати на меті підвищення професійної мотивації та розвиток професійної спрямованості особистості майбутнього поліцейського. Висвітлено досвід використання комунікативного, конструктивістського та когнітивно-комунікативного методів навчання іноземних, інформаційних технологій, які широко застосовуються викладачами кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення Львівського державного університету внутрішніх справ.

Викладені у статті процесі наукового дослідження методологічні підходи та ефективні методи розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських у процесі іншомовної підготовки у ЗВО системи МВС не є вичерпними та остаточними. Ефективність розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських залежить від гармонійного поєднання багатьох методологічних підходів, методів, інноваційних технологій та способів навчання іноземним мовам, що володіють великими потенційними можливостями для підвищення якості навчання та інтенсифікації навчального процесу. Розробка та обґрунтування засобів і прийомів розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських та особливості їх реалізації у процесі іншомовної підготовки.

Ключові слова: іноземна мова, комунікація, професійна діяльність поліцейського, комунікативна компетентність, розвиток, методологічні підходи до іншомовної підготовки, інноваційні технології, комунікаційно-орієнтована концепція, ед'ютейнмент.

The article is devoted to the problem of developing communicative competence of future police officers in the process of their foreign language training. As a result of the theoretical analysis of the investigated problem, the importance of the development of communicative competence of future police officers in the process of their foreign language training in higher education is outlined. Overcoming the language barrier is an important task of developing the communicative competence of future police officers in the process of foreign language training. The process of learning a foreign language should be aimed primarily at mastering the skills of speaking in a foreign language, which can be used in the most typical situations of professional communication. The organization of the foreign language learning process of future police officers should take into account their own cognitive experience, aim to increase professional motivation and develop the professional orientation of the personality of the future police officer. The experience of using communicative, constructivist, and cognitive-communicative methods of teaching foreign, information technologies, which are widely used by teachers of the Department of Foreign Languages and Culture of Professional Broadcasting of the Lviv State University of Internal Affairs, is highlighted.

The methodological approaches and effective methods of developing the communicative competence of future police officers in the process of foreign language training at the higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs, described in the article, are not exhaustive and final. The effectiveness of the development of communicative competence of future police officers depends on a harmonious combination of many methodological approaches, methods, innovative technologies and methods of teaching foreign languages, which have great potential for improving the quality of education and intensification of the educational process. Development and substantiation of means and techniques for the development of communicative competence of future police officers and the peculiarities of their implementation in the process of foreign language training.

Key words: foreign language, communication, professional activity of a police officer, communicative competence, development, methodological approaches to foreign language training, innovative technologies, communication-oriented concept, edutainment.

УДК 37.378.09

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.1.23>

Кузьо Л.І.,

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Йосифович Д.І.,

канд. юрид. наук, доцент,
заступник директора
Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Соціально-політичні реалії сучасного українського суспільства об'єктивно зумовлюють зміни у професійній підготовці працівників Національної поліції України. Сучасна підготовка майбутніх поліцейських має бути зорієнтована на перспективи міжнародного співробітництва, забезпечення мобільності в освітньому та науковому просторі.

Подальше реформування Національної поліції України зумовлює необхідність запровадження нових стандартів підготовки поліцейських, у тому числі в сфері іноземних мов. Іншомовний компонент програми підготовки майбутніх поліцейських відіграє важливу роль у процесі сучасної вищої професійної підготовки. У процесі вивчення іноземної мови майбутні поліцейські мають не лише

оволодіти мовними засобами, а й навчитись використовувати їх для ефективного вирішення завдань у своїй професії [3, с. 15–16]. Професійна діяльність поліцейського має комунікативний характер, тому особливо важливими є: соціально-психологічна готовність до взаємодії й взаєморозуміння, певний рівень вивчення мови й конструктивна поведінка у конфліктних ситуаціях. Набуття працівниками правоохоронних органів певних комунікативних навичок стає певною мірою запорукою їх ефективною професійної діяльності, а питання навчання іноземній мові стає надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дав змогу відзначити особливий науковий інтерес до вивчення теоретичних і прикладних аспектів професійної підготовки майбутніх поліцейських, специфіки напрямів і методів підготовки, їх удосконалення та введення в навчальний процес системи вищої освіти МВС (О. Бандурко, М. Іншин, Р. Калужний, В. Петков, О. Синявська та ін.). Більшість дослідників під професіоналізмом працівника поліції розуміють здатність ефективно діяти в практичній діяльності, його професійну компетентність, що визначаються особистими якостями та комунікативними здатностями.

Проблеми іншомовної підготовки майбутніх поліцейських висвітлені в наукових дослідженнях О. Бігіч, Г. Бабак, К. Білоконь, І. Галдецька, О. Гайдай, Л. Дягілева, О. Зеленська, М. Кривич, Н. Ченківська та ін. Методика навчання іноземної мови як наука накопичила багато ефективних підходів, які, однак, мають переваги та недоліки. Серед сучасних ефективних підходів до навчання іноземних мов науковці акцентують увагу на комунікативному, професійно орієнтованому та інтегративному підходах, які пропонують досить широке впровадження у процес іншомовної підготовки нестандартних активних методів та форм роботи для кращого засвоєння усвідомленого матеріалу та його подальше використання у практичній діяльності [6].

Серед важливих методологічних підходів до іншомовної підготовки дослідники М. Кривич та О. Комарова особливо наголошують на: знаньовому, аксіологічному, соціокультурному, лінгвокультурологічному, лінгвокраїнознавчому, комунікативно-діяльнісному, особистісно орієнтованому та особистісно-діяльнісному, компетентнісному, рівневому тощо [9, с. 56–58].

Основні дидактичні шляхи підвищення ефективності професійно спрямованої мовної підготовки майбутніх поліцейських представлено Л. Дягілевою, а також дослідниця акцентує увагу на проблемі формування прагматичної компетенції у процесі навчання іноземної мови та пропонує можливі варіанти її розв'язання [7, с. 35–39].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Знання іноземної мови є важливою

професійною компетенцією майбутнього поліцейського, яка передбачає: вільне володіння термінологією у сфері професійної діяльності; уміння працювати із іншомовною довідковою літературою й Інтернет-джерелами за фахом; приймати участь у наукових дискусіях; готувати доповіді та презентації на професійні теми [10, с. 15–16]. Важливою метою іншомовної освіти є розвиток професійної комунікації, яка на практиці, однак, не завжди успішно реалізується у ЗВО [10, с. 15–16].

На жаль, рівень розвитку комунікативної компетентності у майбутніх поліцейських залишається ще доволі низьким, а процес їх іншомовної підготовки потребує значного удосконалення, максимального наближення до майбутньої професійної діяльності. Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, присвячених вивченню цієї проблеми, питання розвитку компетентності майбутніх поліцейських у процесі іншомовної підготовки потребує поглиблених досліджень.

Метою статті став пошук інноваційних рішень щодо розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських в процесі їх іншомовної підготовки.

Виклад основного матеріалу. У наш час комунікативний підхід став найбільш поширеним у навчанні іноземної мови. В його основу покладено уявлення про те, що метою навчання має бути комунікативна компетентність, яка включає такі компетенції як: лінгвістична (володіння мовним матеріалом для використання у формі мовних висловлювань); соціолінгвістична (здатність використання мовних одиниць відповідно до комунікативних ситуацій); дискурсивна (здатність розуміти та досягати зв'язності у сприйнятті та продукуванні окремих висловлювань у межах комунікативно значущих мовленнєвих утворень); стратегічна (рівень осмисленості соціокультурного контексту функціонування мови); соціальна (здатність та готовність до ефективного спілкування із іншими) [1].

Сам термін «комунікація» (від лат. *communicatio* – зв'язок, єдність, передача, повідомлення, трактується як процес обміну інформації (думки, факти, ідеї, емоції тощо) між двома чи більше людьми [6]. Загалом комунікація, як складова спілкування, передбачає взаємодію людей, взаємовплив між людьми (емоційний, інформаційний тощо). При цьому володіння комунікативними уміннями й навичками з іноземної мови передбачає наявність «комунікативної компетентності» як фундаментального поняття методики викладання мов у ЗВО, що розуміють як здатність встановлювати й ефективно підтримувати необхідні контакти із людьми [13]. Комунікативна компетентність є певною системою внутрішніх ресурсів ефективною взаємодії: позиції спілкування, стереотипів, ролей, установок, знань, умінь і навичок та

включає здатність розуміти співрозмовника, прогнозувати наслідки різних комунікативних ситуацій [12, с. 107].

У свою чергу, під професійною комунікативною компетентністю розуміють комплексне психологічне утворення, що формується на основі комунікативної компетентності особистості в умовах конкретної професійної діяльності, яку можна уявити як систему значущих для фахівця відносин, умінь та навичок спілкування [8, с. 12].

Розглядаючи професійно орієнтований підхід у вивченні іноземної мови, О. Бігич зазначає, що він передбачає взаємопов'язане формування у студентів міжкультурної й професійної компетентностей та конкретизується у таких різновидах як: інтегроване навчання предметного змісту та мови (Content Language Integrative Learning – CLIL); комбіноване/змішане навчання (blended learning); конструктивістський підхід; навчання через зміст (content-based instruction); загально-педагогічний підхід «навчання шляхом виконання» (learning by doing) [2, с. 13–14].

На думку Л. Волкової, яка виокремлює полікультурну складову професійної компетентності поліцейських, необхідними ознаками їх фахової підготовки є сформований світогляд курсантів; уявлення про себе як носіїв національних цінностей; усвідомлення взаємозалежності між собою та усіма людьми; високий рівень розвитку їх комунікативної культури, а саме: толерантність, знання етики дискусійного спілкування та взаємодії із людьми інших поглядів, переконань та представників інших культур; глобальний спосіб мислення; повага до мови, культури, релігії різних націй [4, с. 25].

За словами Т. Мельникової, розвиток іншомовної та міжкультурної комунікативної компетентності передбачає формування навичок використання іноземної мови із метою самоосвіти та є невід'ємною частиною фахової підготовки майбутніх працівників системи МВС [10, с. 70–71].

Відтак іншомовна та міжкультурна комунікативна компетентності є одними із важливих складових професійної підготовки майбутніх поліцейських. Метою такої підготовки є розвиток комунікативних і соціокультурних компетентностей для ефективного виконання професійних завдань в іншомовному середовищі, особливо за участю іноземців.

Одним із найважливіших завдань іншомовної підготовки майбутніх поліцейських є подолання мовного бар'єра, а процес іншомовної підготовки має бути спрямований на оволодіння, насамперед, навичками усного іноземного мовлення, які застосовуються в більшості випадків типових ситуацій професійного спілкування [5, с. 125–126].

Тобто, процес іншомовної підготовки має бути максимально наближеним до професійної діяльності. Мовні й мовленнєві вправи

повинні мати змістовну та процедурну відповідність професійному контексту. Науковці І. Гайдай, І. Ковальчук, С. Суховецька, О. Хорош наголошують, що на всіх етапах формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх поліцейських мають бути створені максимально професійні умови для її розвитку. На їх думку, досить ефективним у процесі навчання майбутніх поліцейських є професійно-орієнтований підхід до вивчення іноземної мови, реалізація якого передбачає практику інтегрованого навчання предметного змісту та мови – Content Language Integrative Learning (CLIL) [5, с. 127].

Варто зазначити, що сьогодні комунікаційно-орієнтовані концепції набувають все більшої популярності у викладанні іноземних мов. Так, дослідниця Л. Дягілева зазначає, що оскільки професійна діяльність поліцейського має комунікативний характер, то найдоцільнішим у навчанні іноземної мови, на її думку, є комунікативно-орієнтований підхід до навичок [7, с. 35–39]. Науковиця наголошує, що формування комунікативної компетентності під час іншомовної підготовки майбутніх поліцейських необхідно здійснювати в мовно-комунікативному середовищі іноземною мовою, спрямованому на забезпечення максимальної відповідності мовленнєвої та професійної поведінки [7, с. 35–39]. На її думку, процес формування комунікативної компетентності іноземною мовою має базуватися на принципах:

1) відповідності, адекватності організаційних форм та засобів навчання змісту професійної діяльності;

2) організації активної і самостійної діяльності майбутніх поліцейських у процесі опанування ними професійними компетентностями;

3) формування прийомів розумової діяльності та опанування курсантами новими й ефективнішими способами діяльності на основі професійного матеріалу;

4) організація процесу навчання із урахуванням власного та пізнавального майбутніх поліцейських;

5) підвищення професійної мотивації та ефективного розвитку професійної спрямованості особистості майбутніх поліцейських [7, с. 35–39].

Одним із ефективних методів розвитку комунікативної компетентності з іноземної мови є спільні відкриті заняття викладачів іноземної мови та участь у конференціях за участю іноземних студентів.

Комунікативно орієнтовані концепції спрямовані на швидке і якісне формування найперше розмовних умінь і навичок. Серед них найбільшою популярністю користуються комунікативна, проектна, інтенсивна і діяльна методики [12].

Комунікативний, конструктивістський та когнітивно-комунікативний методи навчання іноземних широко застосовуються викладачами кафедри

іноземних мов та культури фахового мовлення Факультету № 2 ІПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ.

Комунікативний метод викладання іноземних мов спрямований на оволодіння відповідною комунікативною компетенцією майбутніх поліцейських. Тексти та вправи, що пропонуються курсантам на заняттях іноземної мови, мають дискусивний характер та спонукають їх до дискусії та висловлення думок.

Конструктивістський метод базується на орієнтації навчального процесу на дії, наближені до реалій життя. Позитивною рисою використання конструктивістського методу є можливість для майбутніх поліцейських підійти до реальних життєвих ситуацій, «пережити» їх іноземною мовою та бути готовим до спілкування іноземною мовою у подібних життєвих реаліях у майбутньому. Моделювання життєвих ситуацій відбувається на основі матеріалів, які носять професійний контекст.

Використання когнітивно-комунікативної методики іншомовної підготовки майбутніх поліцейських передбачає реалізацію принципу усвідомлення під час навчання, вивчення будь-якого мовного явища має ґрунтуватися на розумінні його наявності та вживання в мові. Використання когнітивно-комунікативних вправ дозволяє стимулювати інтерес майбутніх поліцейських до навчання, захоплювати їх увагу, розвивати їх мисленнєву активність (порівнювати, аналізувати, узагальнювати та встановлювати взаємозв'язки), що є особливо необхідним для майбутньої професійної діяльності.

Також активно застосовується у процесі іншомовної підготовки майбутніх поліцейських метод рольової гри, який є ефективним засобом розвитку комунікативних здатностей. Цікава сюжетно-рольова гра мотивує до навчальної діяльності курсантів та слугує дієвим засобом засвоєння практичних навичок іноземної мови. Цей інтерактивний метод допомагає подолати мовний бар'єр та дозволяє значно збільшити обсяг комунікативної практики майбутніх поліцейських. Для кожної гри викладачем розробляються завдання, метою яких є налагодження взаємодії між партнерами. Тому сформовані в учасників соціально-рольові відносини вимагають від них правильного вирішення завдань і виконання певної соціальної ролі.

Парні дискусії та рольові ігри між курсантами дають можливість виявити творче мислення та подолати страх перед висловленням думки іноземною мовою. Під час ігор викладач має можливість виправити вимову курсанта, дати йому логічну пропозицію, оскільки метою гри є розвиток усних умінь та навичок. Ігри, які підбираються викладачами для моделювання ситуацій професійного мовного спілкування допомагають майбутньому поліцейському самоствердитися,

відчути впевненість, подолати страх виступати перед аудиторією та спробувати себе у різних ролях, професійних ситуаціях. Використання таких професійно-комунікативних ситуацій під час іншомовної підготовки дозволяє створити позитивний емоційний настрій у курсантів, підвищує їх працездатність і зацікавленість, відбувається перевірка набутих знань, набуття значного досвіду спілкування.

Вивчення мови майбутніми поліцейськими неможливе без використання сучасних та інноваційних освітніх технологій. Серед технологій, що сприяють розвитку комунікативної компетентності, слід виділити ед'ютейнмент, що сприяє формуванню культури пізнавального інтересу до іноземної мови. Застосування технології ед'ютейнмент передбачає здійснення іншомовної підготовки у ненав'язливій та цікавій формі. Серед видів технології ед'ютейнмент виокремлюють спітінг (speak + eat) та інфотейнмент (information + entertainment) [3].

Особливістю технології ед'ютейнмент є активне залучення сучасних форм розваг в систему традиційних організаційних форм навчання, позаяк в її основі лежить концепція навчання через розвагу. Але попри всі свої переваги та перспективи технологія ед'ютейнмент не може бути альтернативою академічній освіті, оскільки не забезпечує набуття фундаментальних знань або оволодіння новим фахом. Це може бути лише допоміжним варіантом і цікавим способом отримання нових знань з використанням сучасних технічних та дидактичних засобів навчання [3].

Розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських під час іншомовної підготовки сприяє широке використання інноваційних технологій, таких як: створення проектів, робота із навчальними комп'ютерними програмами іноземними мовами, розробка презентацій PowerPoint, використання Інтернет-ресурсів, навчання іноземних мов у віртуальному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта, використання веб-сайтів, онлайн спілкування, соціальних мереж, потокового відео, подкастів, блогів, налагодження зв'язку із носіями мови через листування, участь у текстових та голосових чатах, читання гіпертекстової фахової інформації, використання он-лайн словників). Застосування інформаційних технологій у процесі іншомовної підготовки надає можливість майбутнім поліцейським доступу до нових джерел інформації, підвищує їхню мотивацію до отримання інформації іноземною мовою, підвищує ефективність самостійної роботи, відкриває нові можливості для творчості, оптимізує процес їх розвитку комунікативної компетентності та фахової підготовки загалом.

Висновки. У результаті теоретичного аналізу досліджуваної нами проблеми окреслено

важливість розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських у процесі їх іншомовної підготовки в ЗВО. Подолання мовного бар'єру є важливим завданням розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських у процесі іншомовної підготовки. Процес вивчення іноземної мови має бути спрямований на оволодіння насамперед навичками усного мовлення іноземною мовою, які можна застосовувати в найбільш типових ситуаціях професійного спілкування. Організація процесу навчання іноземної мови майбутніх поліцейських має враховувати власний пізнавальний досвід, мати на меті підвищення професійної мотивації та розвиток професійної спрямованості особистості майбутнього поліцейського.

Викладені у статті процесі наукового дослідження методологічні підходи та ефективні методи розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських у процесі іншомовної підготовки у ЗВО системи МВС не є вичерпними та остаточними. Ефективність розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських залежить від гармонійного поєднання багатьох методологічних підходів, методів, інноваційних технологій та способів навчання іноземним мовам, що володіють великими потенційними можливостями для підвищення якості навчання та інтенсифікації навчального процесу. Розробка та обґрунтування засобів і прийомів розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських та особливості їх реалізації у процесі іншомовної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Байдак Л.І. Суть комунікативного методу викладання іноземних мов. Філологічні науки. Методика викладання мови та літератури. Сумський національний аграрний університет. <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/4956>
2. Бігич О.Б. Професійно орієнтований підхід до навчання іноземної мови як непрофільної дисципліни. Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів і сектору безпеки : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24 квітня 2018 року. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. 126 с.
3. Бігич О.Б. Ед'ютейнмент як технологія формування методичної компетентності викладача іноземної мови. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка». 2017. № 4. С. 119–126.
4. Волкова Л.В. Полікультурний компонент професійної компетентності фахівців правоохоронних органів Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів і сектору безпеки : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24 квітня 2018 року. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. 126 с.
5. Гайдай І.О., Ковальчук І.С., Суховецька С.В., Хорош О.В. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності студентів спеціальності «Правоохоронна діяльність» у закладах вищої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. № 74, Т. 2, 2021. С. 124–127.
6. Галдецька І.Г. Роль підручника в процесі іншомовної підготовки працівників правоохоронних органів. Іншомовна підготовка працівників ОВС та фахівців із права : тези доп. ІХ Міжвузівської наук.-практич. Інтернет конф., м. Київ, 25 квітня 2019 року / ред. кол. : В.В. Черней, С.С. Чернявський, І.Г. Галдецька та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 15–16.
7. Дягілева Л.Д. Питання мовної підготовки майбутніх правоохоронців в нових умовах професійної діяльності. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі: збірник наукових праць XIV Міжнар. наук. конф., м. Переяслав-Хмельницький, 26–27 липня 2016 г. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вып. 6 (14). Ч. 10. С. 35–39.
8. Крашеніннікова Т.В. Комунікативна компетенція працівника Національної поліції : Навчальний посібник. Дніпро : Адверта, 2017. 107 с.
9. Кривич М.Л., Комарова О.С. Трансформація підходів до відомчої іншомовної освіти. Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів і сектору безпеки : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24 квітня 2018 року. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. С. 56–58.
10. Мельнікова Т.В. Іншомовна та міжкультурна комунікативна компетенція як складова професійної підготовки працівників правоохоронних органів та сектору безпеки. Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів і сектору безпеки : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24 квітня 2018 року. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. С. 70–71.
11. Про Національну поліцію: Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
12. Черезова І.О. Комунікативна компетентність як інтегральна якість особистості. URL: http://www.pj.kherson.ua/file/psychology_01/ukr/20.pdf (дата звернення: 08.04.2019).
13. Цимбал С.В. Психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови: дис. канд. психолог. наук: 19.00.07. Київ, 2006. 173 с.